

Instalarea primei centrale termoelectrice în portul Brăila

GHEORGHE IAVORSCHI

Brăila, important port și centru comercial la Dunărea maritimă, a cunoscut în secolul al XIX-lea o dezvoltare edilitară prodigioasă. Oraș bine sistematizat, cu străzile pietruite, telefonizat (1883), canalizat și aprovizionat cu apă filtrată (1891), parțial electrificat (1893), dotat cu mijloace moderne de transport în comun (tramvai electric din 1900), Brăila a ținut pasul cu marile centre urbane din vestul și centrul Europei în aplicarea unora dintre cele mai noi descoperiri științifice.

În spiritul vremii, iluminarea publică s-a făcut, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, cu felinare având opaițe cu seu și apoi lumânări¹, pentru ca, în anul 1858, să introducă „gazul fotogen” (petrol lampant)². Un număr de 283 lămpi cu petrol introduse în felinare și mai târziu în „baloane de Boemia”, suspendate de stâlpi de bronz lucrați artistic³, asigurau, pe timpul nopții, o anumită iluminatie, de care, însă, locuitorii nu erau prea mulțumiți.

După ce Timișoara a devenit, în 1884, primul oraș din Europa iluminat cu electricitate⁴, brăilenii încep să facă proiecte pentru a introduce noul sistem. Din anul 1885 și până la sfârșitul veacului trecut, Primăria orașului Brăila poartă o intensă corespondență cu firme de prestigiu din Germania, Marea Britanie, Franța, Austro-Ungaria, Elveția și Italia, pentru concesionarea lucrărilor de electrificare a urbei⁵. În anul 1890 se face un experiment, finanțat de Primărie, de iluminare electrică a străzilor Galați, Golești și Polonă, realizat de firma „Siemens-Halske” din Viena. Din raportul comisiei urbanistice de urmărire a experiențelor rezultă că „este posibil d-a se ilumina prin electricitate principalele strade ale orașului prin lămpi cu arc (...) la o depărtare de aproape 100 m, una de alta”⁶. Dar sedusă, un timp, de ideea iluminării cu hidrogen („gaz de apă”), propusă de firma germană „Auer de Welsbach”⁷, primăria abandonează colaborarea cu „Siemens-Halske”.

Tratativele cu această renumită societate industrială le-a preluat Serviciul hidraulic Brăila, care, în 1892, încheie un contract pentru iluminarea cu electricitate a portului Brăila⁸. Pentru suma de 121.890 lei aur, „Siemens-Halske” se obligă să construiască, în docuri, o centrală electrică, care, după instalare, să rămână în proprietatea statului român⁹. În vara anului 1893, centrala electrică din portul Brăila a început să funcționeze, prilej cu care s-a organizat, în luna septembrie, același an, vizitarea instalațiilor de către șeful statului român, regele Carol I¹⁰.

După cum menționează documentele păstrate la Arhivele Statului Brăila, uzina dispunea de o mașină cu aburi sistem „Westinghouse” de 50 C.P., un cazan

¹ Arh. St. Brăila, fond Primăria municipiului Brăila, dosar 10/1838, f. 1–24.

² Ibidem, dosar 47/1857, f. 13.

³ Ibidem, f. 14–20.

⁴ Ștefan Bălan, Nicolae St. Mihăilescu, *Istoria științei și tehnicii în România*. Date cronologice, București, 1985, p. 195.

⁵ Arh. St. Brăila, fond Primăria municipiului Brăila, dosar 13/1895, f. 1–290.

⁶ Ibidem, f. 82.

⁷ Ibidem, f. 95–96, 115–116, 128–135.

⁸ Ibidem, fond Serviciul hidraulic Brăila, dosar 2/1892, f. 20–27.

⁹ Ibidem, f. 3–4.

¹⁰ Ibidem, dosar 1/1893, f. 124.

de forță „inexplodabil”, cu o suprafață de încălzire de 85 m. p., în greutate de 11.300 kg, dinamuri, electromotoare, pompe centrifuge, un coș de fum înalt de 20 m și o rețea de distribuție prin cabluri subterane. Corpurile de iluminat erau cu arc voltaic, fiecare cu o putere între 1 000 și 2 000 lumânări (etalonul de măsură al timpului!). Cu 60 de becuri introduse în globuri de protecție și ancorate pe stâlpi metalici se asigura iluminarea cheiului portului pe o distanță de 2 500 m. Suprastructura era compusă dintr-o sală pentru mașini, o sală pentru cazane, atelier de reparații, depozite și alte anexe¹¹.

A fost ridicat și un far pentru „a facilita intrarea bastimentelor în port”, sub forma unui catarg din lemn de 15 m înălțime, încadrat de o scară de acces. La vârf era amenajată o platformă, pe care s-au instalat trei lămpi electrice (cu o putere de 6 000 lumânări) și oglinzi reflectorizante¹². Centrala mai deservea câteva pompe electrice de desecări pentru combaterea deselor inundații sau infiltrări de apă în docuri și un număr de elevoare și macarale¹³. După cum arată direcțiunea firmei „Siemens-Halske”, devizul lucrării a fost redus sub prețul de cost, întrucât „ne-a povăuit ideea că numai atunci vom obține lucrări însemnate de la onor guvern, dacă vom furniza cu prețurile cele mai scăzute tot ce se poate mai bun”¹⁴. Anual, uzina consuma cca 400–500 tone de cărbuni de Cardiff și producea în jur de 115.000 kw¹⁵.

În anul 1895 se încheie o convenție între Consiliul municipal Brăila și Serviciul hidraulic, prin care „Primăria va instala, cu cheltuiala sa proprie, în grădina publică, șase lămpi cu arc sistemul Siemens-Halske, ce se vor alimenta cu curent electric provenit de la uzina electrică din portul Brăila”¹⁶. De asemenea, Stația C.F.R. Brăila a introdus iluminatul electric în anul 1902, energia fiind furnizată de aceeași uzină¹⁷.

A doua centrală electrică (de mici proporții), instalată la Brăila, a fost realizată în 1894 la Moara „Millas”, pentru asigurarea alimentării utilajelor de producție și a iluminării întreprinderii¹⁸.

Dacă portul, grădina publică și gara Brăilei au fost iluminate cu ajutorul energiei electrice, începând din 1893 (respectiv 1895, 1902), străzile orașului au continuat, un timp, să fie „eclerate” cu felinare pe bază de petrol lampant. Pentru electrificarea întregului oraș, Primăria orașului Brăila a încheiat în anul 1900 un contract cu firma „Hellios Electricitäts-Aktien Gesellschaft” din Köln (Germania)¹⁹, realizatoarea rețelei de tramvai din localitate²⁰. Edificarea noii centrale electrice a fost făcută pe bază de concesiune, firma germană beneficiind timp de 30 de ani de dreptul de exploatare a instalațiilor²¹.

La 15 septembrie 1905 a fost dat în funcțiune „ecleragiul electric pe toate străzile orașului”²². Imediat au început operațiunile de bransament pentru instituții

¹¹ Ibidem, dosar 2/1892, f. 1–28; dosar 3/1897, f. 1–48, dosar 9/1902, f. 1–2.

¹² Ibidem, dosar 2/1892, f. 17.

¹³ Ibidem, dosar 9/1902, f. 1.

¹⁴ Ibidem, dosar 2/1892, f. 3.

¹⁵ Ibidem, dosar 9/1902, f. 1–32.

¹⁶ Ibidem, dosar 17/1900, f. 20–21.

¹⁷ Ibidem, dosar 9/1902, f. 136.

¹⁸ Ibidem, dosar 13/1895, f. 82.

¹⁹ Primăria orașului Brăila, *Convențiunile comunei relative la iluminatul și tramvaiul electric*, Brăila, 1925, p. 41–48.

²⁰ Ibidem, f. 1–7.

²¹ Ibidem, p. 41.

²² Arh. St. Brăila, fond Primăria municipiului Brăila, dosar 44/1905, f. 121.

publice, întreprinderi și consumatorii particulari²³. Baza energetică a uzinei electrice „Heliös” era asigurată de o mașină cu aburi sistem „Compound” de 230–300 C.P. și un motor „Diesel” de 250 C.P., cu utilizare de păcură²⁴. Rețeaua de tramvai era alimentată de o uzină electrică proprie, iar prima centrală din docuri a continuat să funcționeze, până la mijlocul secolului al XX-lea²⁵.

Construirea, în 1893, a centralei termoelectrice din portul Brăila, la numai 13 ani de la punerea în funcțiune a primei instalații experimentale de acest fel, datorate inventatorului american Thomas Edison, situează Brăila în avangarda localităților care au introdus această cucerire a științei și tehnicii.

R É S U M É

L'article représente une page de l'histoire de la ville Brăila où, en 1893, on a construit une centrale thermoélectrique.

P R É C I S

This article is a page of the history of Brăila where in 1893 was built a thermo-electric power station.

²³ Ibidem, f. 122–314.

²⁴ *Primăria orașului Brăila. Convențiunile comunei...*, p. 2.

²⁵ Arh. St. Brăila, fond Serviciul hidraulic Brăila, dosar 1/1946, f. 380.